

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīgā, LV – 1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

ATZINUMS **pārbaudes lietā Nr.2013-160-10B** **Rīgā**

2014.gada 28.maijā

Nr. 6-6/53

Par tiesībām uz vārda brīvību

Tiesībsarga birojā saņemts [..] iesniegums, uz kura pamata tika ierosināta pārbaudes lieta Nr.2013-160-10B par iespējamo tiesību uz vārda brīvību pārkāpumu. Pārbaudes lietas ietvaros tika pieprasītā informācija no Tieslietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Valsts policijas Iekšējās drošības biroja un Datu valsts inspekcijas, kā arī iegūti dati no Tiesu informācijas sistēmas. Pēc iegūtās informācijas apkopošanas un izvērtēšanas sniedzu šādu atzinumu.

[1] 2012.gada 9.novembrī [..] un [..] Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Latgales iecirknī (turpmāk – VP RRP Rīgas Latgales iecirknis) veica video filmēšanu un audio ierakstīšanu administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas laikā bez amatpersonas piekrišanas. Par atteikšanos pārtraukt minētās darbības VP RRP Rīgas Latgales iecirkņa amatpersona sastādīja [..] administratīvā pārkāpuma protokolu pēc Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) 175.panta pazīmēm. 2013.gada 17.jūnijā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa nolēma sodīt [..] par ļaunprātīgu nepakļaušanos policijas darbinieku likumīgajām prasībām. 2013.gada 10.oktobrī Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģija atstāja spēkā 17.jūnija Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas spriedumu.

[2] Likuma „Par tiesu varu” 11.pants paredz aizliegumu ierobežot, iespaidot, ietekmēt vai citādi iejaukties tiesas spriešanā neatkarīgi no nolūka vai iegana ar kādu tas tiek darīts. Savukārt LAPK 289.²² panta otrajā daļā noteikts, ka apelācijas instances nolēmums administratīvā pārkāpuma lietā nav pārsūdzams un stājas spēkā tā sastādīšanas dienā. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas spriedums un Rīgas apgabaltiesas lēmums ir stājies likumīgā spēkā. Ņemot vērā minēto, kā arī to, ka Latvijas Republikas Satversme garantē personai tiesības uz vārda brīvību, uzskatu par iespējamu vērtēt šāda veida situāciju no cilvēktiesību viedokļa.

[3] Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 100.pants, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pants un Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 19.pants paredz, ka personai ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt informāciju. Atbilstoši Satversmes 116.pantam minētās tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Tādējādi ierobežojums veikt protokola video filmēšanu ir izvērtējams atbilstoši minētajiem kritērijiem.

Valsts policijas amatpersonas prasību pārtraukt administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas video ierakstīšanu ir pamatojušas ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma un LAPK prasībām. Savukārt tiesas spriedumā norādīts, ka tiesības filmēt personai neparedz LAPK un Informācijas atklātības likums. Attiecīgi ir vērtējams, vai minētie normatīvie akti liedz privātpersonai iegūt informāciju administratīvā protokola sastādīšanas laikā, t.i., vai ierobežojums noteikts ar likumu.

[3.1] LAPK 260.panta otrajā daļā noteikts, ka personai, kuru sauc pie administratīvās atbildības, ir tiesības kā personiski, tā ar aizstāvja palīdzību iepazīties ar visiem lietas materiāliem, izdarīt no tiem izrakstus, norakstus un izgatavot kopijas, piedalīties lietas izskatīšanā, sniegt paskaidrojumus, izteikt lūgumus, kā arī pārsūdzēt lietā pieņemto lēmumu. Tādējādi LAPK tieši neparedz privātpersonai tiesības veikt procesuālas darbības (protokola sastādīšanas) video ierakstu.

LAPK paredz, ka procesa gaita tiek fiksēta, sastādot protokolu par procesuālās darbības veikšanu vai izdarot ierakstu administratīvā pārkāpuma protokolā (LAPK 253., 256., 256.¹ un 257.pants). Tomēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) ir atzinusi, ka audiovizuālās informācijas līdzekļi ar attēlu palīdzību ir spējīgi nodot notikuma jēgu, ko nevar izdarīt drukātie informācijas avoti.¹ Tādējādi procesuālo darbību video ieraksts var sniegt vispusīgāku un objektīvāku informāciju par to norisi, nekā LAPK paredzētie procesuālo darbību fiksēšanas līdzekļi (protokoli, paskaidrojumi).

Satversmes tiesa atzinusi, ka personas tiesības iegūt informāciju ir neierobežotas, ciktāl likums nenosaka pretējo, un ka ikviens ierobežojums iegūt informāciju iztulkojams iespējami šauri.² ECT ir atzinusi, ka norma nav uzskatāma par „noteiktu ar likumu” Konvencijas 10.panta otrās daļas izpratnē, ja tā nav formulēta pietiekami precīzi, lai persona varētu prognozēt savu rīcību un saprātīgi paredzēt tās sekas.³ Ņemot vērā to, LAPK tieši neparedz aizliegumu veikt amatpersonu darbību audio vai video ierakstu, secināms, ka privātpersonai šādas tiesības pastāv.

[3.2] Informācijas atklātības likuma 2.panta pirmā daļa paredz, ka likuma mērķis ir nodrošināt, lai sabiedrībai būtu pieejama informācija, kura ir iestādes

¹ ECT spriedums lietā *Jersild v. Denmark* (23.09.1994.) &31

² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1999.gada 6.jūnija spriedums lietā Nr.04-02(99) 15.p.

³ ECT spriedums lietā *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France* (22.10.2007.) &41

rīcībā vai kuru iestādei atbilstoši tās kompetencei ir pienākums radīt. Augstākā tiesa ir atzinusi⁴, ka Informācijas atklātības likums ir piemērojams gadījumā, kad persona, īstenojot savas tiesības uz informāciju, vērsas iestādē nolūkā iegūt kādus sev interesējošus datus. Informācija ir vispārpieejama, ja vien tā nav klasificēta kā ierobežotas pieejamības informācija. Personai nav jāpamato savas tiesības uz pieeju šai informācijai, bet šīs tiesības tiek prezumētas.

Informācijas atklātības likuma 2.panta otrajā daļā noteikts, ka likums attiecas uz dokumentētu informāciju, kura ir iestāžu informācijas aprītē. Iestādei pastāv iespēja iegūt (fiksēt) informāciju par amatpersonu dienesta pienākumu izpildi (piemēram, procesuālām darbībām) veicot audio un video ierakstu. Kā arī noteikt minētai informācijai vispārpieejamas vai ierobežotas pieejamības informācijas statusu. Tomēr, ja iestāde neveic amatpersonu darbību audio vai video ierakstu, tad tās rīcībā nebūs informācijas par piemēram, procesuālo darbību norisi. Attiecīgi iestāde šāda veida informāciju nevar atzīt par ierobežotas pieejamības informāciju. Turklāt iestāde nevarēs to arī izsniegt, t.sk., pēc privātpersonas pieprasījuma. Līdz ar to, ja iestādes rīcībā nav vai netiek iegūta audio vai video informācijas par amatpersonu darbībām dienesta pienākumu pildīšanas laikā, tad privātpersonas rīcība, veicot pasākumus minētās informācijas iegūšanai, nav vērtējama Informācijas atklātības likuma kontekstā.

[3.3] Fizisko personu datu aizsardzības likuma (turpmāk – FPDAL) 1.pants paredz, ka likuma mērķis ir aizsargāt fizisko personu pamattiesības un brīvības, it īpaši privātās dzīves neaizskaramību, attiecībā uz fiziskās personas datu apstrādi. Satversmes 96.pants un Konvencijas 8.pants paredz personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Attiecīgi FPDAL ir piemērojams tiktāl, cik tas aizskar amatpersonas Konvencijas 8.pantā garantētas tiesības. Līdz ar to jāpastāv saprātīgam līdzsvaram starp tiesībām uz vārda brīvību un tiesībām uz privātās dzīves (t.sk. amatpersonas) neaizskaramību.

Augstākā tiesa ir atzinusi, ka [personas] fotografēšana bez piekrišanas pati par sevi, nevērtējot konkrēto situāciju, nevar tikt uzskatīta par tiesībām uz privāto dzīvi pārkāpumu. Proti, nav pietiekami izdarīt abstraktu konstatējumu, ka notikusi personas fotografēšana bez piekrišanas, bet gan vērtējami konkrētie apstākļi.⁵ Konkrētajā gadījumā tika filmēta amatpersona dienesta pienākumu pildīšanas (administratīvā protokola sastādīšanas) laikā.

ECT ir norādījusi, ka pastāv atšķirība starp politiķu, amatpersonu un privātpersonu tiesību uz privātās dzīves aizsardzību.⁶ Privātpersonas bauda vislielāko aizsardzību, bet politiķi varētu sagaidīt tikai nelielu aizsardzības pakāpi no plašsaziņas līdzekļu ziņojumiem.⁷ Amatpersonu rīcības tāpat kā politiķu darbības pieļaujamā izvērtējuma robežas ir ievērojami plašākas, nekā tas būtu pieļaujams attiecībā uz privātpersonu. Tomēr tās nav tik plašas kā

⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 17.februāra spriedums lietā SKA-53/2012

⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013.gada 28.februāra spriedums lietā SKC-11/2013 7.3.p.

⁶ ECT spriedums lietā *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland* (16.11.2004.) &20

⁷ ECT spriedums lietā *Von Hannover v. Germany* (07.02.2012.) &51

politiķiem.⁸ No cilvēktiesību viedokļa ir vērtējamas attiecības starp valsti un privātpersonu. Amatpersona dienesta pienākumu izpildes laikā un politiķis realizē, publiskās varas funkcijas. Līdz ar to arī amatpersonas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību aizsardzības līmenis nav līdzvērtīgs privātpersonas tiesību aizsardzības līmenim.

Konvencijas 10.pantā garantētās tiesības visupirms aizliedz valstij ierobežot informācijas saņemšanu, kura var būt nepieciešama personai. Tiesības paust viedokli un sabiedrības diskusijas politikas jomā būtu apdraudētas, ja publiskās amatpersonas varētu tās ierobežot (cenzēt) atsaucoties uz savu privāto tiesību aizsardzību.⁹ Tiesību aizsardzībai un reputācijai ir īpaša nozīme, ja tiek iegūta ļoti personiska vai intīma informācija par indivīdu vai viņa ģimenes locekļiem.¹⁰ Attiecīgi Konvencijas 8.pantā garantētās tiesības aizsargā vienīgi amatpersonas privāto dzīvi. Savukārt dienesta pienākumu izpildes laikā minētās tiesības amatpersonai ir būtiski ierobežotas. Pretējā gadījumā tiktu pieļauts, ka dienesta pienākumu izpildes laikā amatpersonas stāvokļa duālā daba (t.i., vienlaikus pastāvot privātpersonas un amatpersonas tiesībām) var tikt izmantota privātajās interesēs.

Amatpersonas rīcības video ieraksts ir uzskatāms par personas datu apstrādi FPDAL 2.panta 4.punkta izpratnē. Tomēr, ja šīs darbības rezultātā netiek apstrādāta (iegūta) informācija, kuru aizsargā Konvencijas 8.pantā garantētās tiesības, amatpersonas atsauce FPDAL nosacījumiem nav pamatota.

[4] No pārbaudes lietas materiāliem redzams, ka amatpersonām netika darīts zināms, ar kādu mērķi tiek veikts administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas video ieraksts. Tomēr VP darbinieku rīcībā bija informācija, ka dažādās policijas un prokuratūras iestādēs nofilmētie materiāli tiek ievietoti interneta vietnē youtube.com.

Jebkuras personas rīcības brīvība informācijas iegūšanas jomā nav absolūta. Nebūtu pieļaujams, ka minētās darbības pārkāpj citu personu tiesības, grauj valsts demokrātisko iekārtu vai apdraud sabiedrisko drošību, labklājību un tikumību. Privātpersonas rīcības mērķis ir būtisks, tomēr arī saprātīga mērķa neesamība, ja netiek pārkāpti iepriekš minētie kritēriji, nav uzskatāms par objektīvu iemeslu Satversmes 100.pantā garantēto tiesību ierobežojumam. Līdz ar to nepieciešams vērtēt, vai amatpersonas rīcības (administratīvā pārkāpumu protokola sastādīšanas laikā) video ieraksts un tā (iespējamā) nodošana publiskai apskatei aizskar citu personu tiesības vai apdraud valsts iekārtu un sabiedrības drošību, labklājību, tikumību.

[4.1] Policijas iestādē var būt informācija par trešo personu privāto dzīvi, kas iegūta kriminālprocesa pirmstiesas izmeklēšanas vai administratīvā pārkāpuma lietvedības laikā. Konvencijas 8.pants uzliek valstij pienākumu veikt nepieciešamos pasākumus personas privātās dzīves aizsardzībai.

⁸ ECT spriedums lietā *Thoma v. Luxembourg* (29.03.2001) &47

⁹ ECT spriedums lietā *Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary* (14.04.2009.) &38

¹⁰ ECT spriedums lietā *Von Hannover v. Germany* (07.02.2012.) &103

Kriminālprocesa, Administratīvā procesa likums un LAPK paredz, ka iestāde šo informāciju var nodot vienīgi likumā noteiktām personām (lietas dalībniekiem). Ņemot vērā minēto, amatpersonām jāveic nepieciešamie pasākumi, lai informācija, kuru valsts ieguvusi par trešo personu privāto dzīvi, nenonāktu to personu redzeslokā vai rīcībā, kurām šādas tiesības nav tieši paredzētas likumā. Tādējādi informācijas par trešo personu privāto dzīvi aizsardzība ir vairāk saistīta ar iestādes (amatpersonas) darbības organizāciju. Piemēram, procesuālās darbības laikā pratināmai personai nevajadzētu būt iespējai iepazīties ar citu (svešu) lietu saturu, kuras atrodas tā paša vai cita procesa virzītāja izskatīšanā.

Iekšlietu ministrija norāda, ka, ievērojot atklātības principu, personai ir pieļaujams tehniskiem līdzekļiem fiksēt administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanu vietās un telpās, kurām nav noteikta ierobežota piekļūšana. Valsts policijai ir jānodrošina tādas telpas, kurās personai ir iespējas realizēt savas tiesības administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros un kurās nenotiek ierobežotas pieejamības informācijas apstrāde.

Nepilnības iestādes (amatpersonas) darbības organizācijā nav uzskatāms par objektīvu iemeslu (pamatu) personas tiesību ierobežojumam iegūt informāciju procesuālās darbības laikā. Attiecīgi veicot protokola sastādīšanas video ierakstu, trešo personu tiesību aizskārums var rasties vienīgi, ja amatpersona procesuālo darbību nav pienācīgi organizējusi.

[4.2] Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektā daļa paredz, ka labas pārvaldības princips ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses. Augstākā tiesa ir atzinusi¹¹, ka tiesības uz informāciju kā tiesību uz vārda brīvību sastāvdaļa neatņemami ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatiem. Proti, caur tiesību uz informāciju īstenošanu ir panākams, lai valsts pārvalde būtu atklāta, pieejama un tās darbība – pārskatāma. Minēto tiesību īstenošanas rezultātā sabiedrība var pārliecināties, vai valsts pārvalde darbojas sabiedrības interesēs. Turklāt informācijas saņemšana ir galvenais priekšnosacījums, lai persona varētu īstenot savas tiesības šo informāciju izplatīt un paust par to (vai, ņemot to vērā) savu viedokli. Darbības, kuras vērstas uz demokrātiskas sabiedrības stiprināšanu pēc būtības nevar apdraudēt demokrātisku valsts iekārtu. Ņemot vērā minēto, secināms, ka Satversmes 100.pantā garantēto tiesību realizācija, veicot amatpersonas rīcības (administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas laikā) video ierakstu, kā arī publiskojot iegūto informāciju, valsts iekārta nevar tikt apdraudēta.

[4.3] ECT ir norādījusi, ka valsts pienākums ir paskaidrot, kādā veidā filmēšana varētu apdraudēt kārtību un drošību. Ja valsts nevar pierādīt šāda apdraudējuma pastāvēšanu, noteiktais aizliegums ir uzskatāms par nesamērīgu

¹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 8.jūnija spriedums lietā SKA-194/2007 14.p.

minētā mērķa sasniegšanai.¹² Pārbaudes lietas ietvaros tika iegūti dažādi iestāžu viedokļi par privātpersonas tiesībām veikt video ierakstu par amatpersonas darbībām dienesta pienākumu izpildes laikā. Tomēr sniegtajās atbildēs nav informācijas par iespējamiem drošības vai kārtības apdraudējumiem, kas varētu rasties šāda satura video ieraksta (informācijas) publiskošanas gadījumā. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka policijas darbinieka rīcības (administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas laikā) audio vai video ieraksts (arī tā publiskošanas gadījumā) varētu radīt reālus draudus sabiedrības drošībai un kārtībai.

Tādējādi privātpersonas tiesības iegūt informāciju par amatpersonu publisko rīcību (dienesta pienākumu izpildes laikā) nav ierobežojamas, ciktāl tās neskar amatpersonas privāto dzīvi. Savukārt privātpersonai, iegūstot minēto informāciju, kā arī publiskojot to, amatpersonas atbildīgas rīcības gadījumā, netiek aizskartas citu personu tiesības, kā arī apdraudēta demokrātiska valsts iekārta un sabiedriskā drošība un kārtība. Ņemot vērā minēto, secināms, ka aizliegums veikt amatpersonas rīcības audio vai video ierakstu administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas laikā, nav vērsts uz leģitīma mērķa sasniegšanu. Attiecīgi šāds amatpersonas aizliegums vērtējams kā Satversmes 100.panta un Konvencijas 10.pantā garantēto tiesību pārkāpums.

Apkopojot pārbaudes lietas Nr.2013-160-10B materiālus konstatēju, ka:

- 1) normatīvie akti tieši neparedz aizliegumu veikt amatpersonas rīcības (administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas laikā) audio vai video ierakstu;
- 2) Konvencijas 8.pantā garantētās tiesības aizsargā vienīgi amatpersonas privāto dzīvi. Savukārt dienesta pienākumu izpildes laikā minētās tiesības amatpersonai ir būtiski ierobežotas;
- 3) veicot protokola sastādīšanas video ierakstu, trešo personu tiesību aizskārums var rasties vienīgi, ja amatpersona procesuālo darbību nav pienācīgi organizējusi;
- 4) amatpersonas atbildīgas rīcības gadījumā, aizliegums iegūt (veicot audio vai video ierakstu) un publiskot informāciju par administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanu uzskatāms par nesamērīgu tiesību uz vārda brīvību ierobežojumu.

Ar šo atzinumu pārbaudes lietu pabeidzu.

Tiesībsargs

J.Jansons

Silčenko 67686768

¹² ECT spriedums lietā *Schweizerische Radio-und Fernsehgesellschaft SRG v. Switzerland* (21.06.2012.) &61